

کنکاشی در نگاه روستاییان به عملکرد سازمان‌های درگیر با روستا

مطالعه موردی: شهرستان بندرانزلی

اسماعیل آفائی زاده *

تاریخ دریافت مقاله:

۱۳۸۷/۰۵/۱۳

تاریخ پذیرش مقاله:

۱۳۸۷/۰۷/۲۳

چکیده:

باور روستاییان و رضایت آنان نسبت به عملکرد سازمان‌ها نقش مهمی در اشتیاق به ماندگاری در روستا و افزایش میزان تولید دارد. اما این نکته که رضایت روستاییان با توجه به چه متغیرهایی مطرح می‌گردد، نکته بسیار با اهمیتی است که در بیشتر اوقات نادیده گرفته می‌شود. چرا که صرف دریافت نظر مساعد و یا نامساعد افراد به طور اعم و روستاییان به طور اخص از نحوه عملکرد سازمانها، نمی‌توان به قضاوت در زمینه میزان موفقیت عملکرد آنها پرداخت. چه بسا این اظهار نظرها صرفاً در نتیجه نحوه عملکرد این سازمانها نبوده و بیشتر جنبه شخصی داشته باشد. این مهم در روستاهای شهرستان بندرانزلی که به دلیل برخورداری از سطح بالای سواد (قریب به ۹۰ درصد) که می‌بایست از سطح آگاهی نسبتاً بالایی نیز برخوردار باشند، مورد بررسی قرار گرفته است. هدف این بررسی نتیجه‌گیری در زمینه نحوه عملکرد سازمانها نمی‌باشد، بلکه قصد دارد زاویه نگاه روستاییان را در زمینه فوق مورد کنکاش قرار دهد. حاصل این بررسی موید این امر است که اظهار نظر روستاییان در اکثر مواقع صرفاً با توجه به منافع شخصی بوده و فاقد تصویر روشنی از مفاهیم پایداری و توسعه پایدار که اکثر برنامه‌ها سعی در عمل در چارچوب آن دارند، می‌باشد.

واژگان کلیدی: روستا، سازمان دولتی، عملکرد، توسعه پایدار، رضامندی، بندرانزلی

طرح مسأله

از موارد با عدم استقبال متنفعین اصلی روبرو گشته و گاه در تقابل با آن قرار می‌گیرند و در نتیجه عدم موفقیت در جلب مشارکت روستاییان زمینه شکست و عدم تحقق پیشنهادات مطرح شده را فراهم می‌آورد. این درحالی است که «امروزه، غالب جامعه‌شناسان و حتی در مواردی برخی از اقتصاددانان آگاه به مسائل

روستاهای کشور همواره با مسائل مختلفی روبرو بوده‌اند. برای رفع معضلات موجود در روستاها، برنامه ریزان طرح‌ها و برنامه‌های مختلفی را با توجه به پشتوانه‌های نظری سودمند نظیر مبحث توسعه پایدار، پیشنهاد می‌نمایند. اما متأسفانه این برنامه‌ها در بسیاری

* دانشجوی دکترای جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تربیت معلم تهران

- این مقاله برگرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد نگارنده تحت عنوان تحلیلی بر مهاجرت روستایی (نمونه موردی بندرانزلی) می‌باشد.

جهت به خطر افتادن پاره‌ای منافع شخصی یا عدم کسب سود مورد انتظار و ابراز رضایت‌ها در نتیجه متفع شدن افراد بوده است و به ندرت نگاهی جامع نسبت به کلیت برنامه‌ها وجود داشته است.

روش انجام پژوهش

جامعه مورد مطالعه این تحقیق را روستاهای حوزه شهرستان بندرانزلی تشکیل می‌دهد. این شهرستان یکی از شهرستانهای استان گیلان است که در شمال آن واقع شده و مرکز آن شهر بندرانزلی می‌باشد. براساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن آبان ماه سال ۱۳۸۵، این شهرستان دارای ۲۸ آبادی دارای سکنه و تعداد افراد ساکن در روستاهای آن ۲۲۴۹۱ نفر می‌باشد. در این جامعه ابتدا بر اساس بررسیهای اولیه کوشش گردید که روستاهای ناحیه بر حسب میزان جمعیت، نوع معیشت غالب و فاصله از شهر طبقه بندی شوند و خوشه‌های روستایی مشخص گردند. با توجه به بررسیهای انجام شده آبادیهای شهرستان بندرانزلی را از نظر معیشت می‌توان در سه گروه کلی صید و صیادی، کشاورزی و مختلط دسته بندی نمود^۱ که از این لحاظ تعداد ۲ آبادی در دسته صید و صیادی، ۱۸ آبادی در دسته کشاورزی و ۵ آبادی در دسته مختلط قرار دارند. از نظر جمعیت نیز آبادیها به دو دسته کمتر از ۵۰۰ نفر جمعیت و بیش از ۵۰۰ نفر تقسیم گردیده اند که به ترتیب ۱۳ روستا در گروه اول و ۱۲ روستا در گروه دوم جای گرفته اند. همچنین از نظر فاصله نیز روستاها به دو دسته کمتر از ۱۵ کیلومتر و بیش از ۱۵ کیلومتر تقسیم شده که ۸ آبادی در گروه اول و ۱۵ آبادی در گروه دوم قرار دارند.^۲ تعداد ۳ آبادی شهرستان بندرانزلی به دلایل

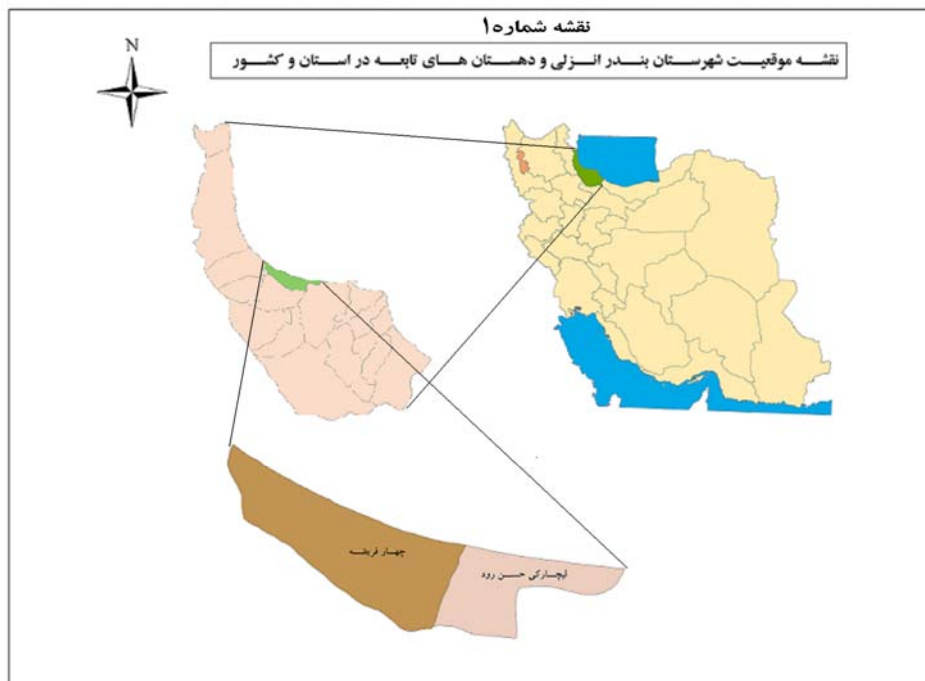
اجتماعی معتقدند که توسعه روستایی بدون مشارکت روستاییان دشوار و یا حتی غیر ممکن است» (طالب؛ ۱۳۷۶، ۲). مشکلات وقتی عمده‌تر می‌شود که خود این برنامه‌ها موجبات نارضایتی افراد را فراهم می‌آورد که خود از درک ناصحیح متقابل برنامه‌ریز و روستاییان مایه می‌گیرد و اگر این اعتقاد وجود داشته باشد که برنامه‌ریزی زاده نیازهاست (آسایش؛ ۱۳۷۹، ۱۲)، مسأله اساسی این است که چرا نمی‌تواند پاسخگوی نیازهای موجود باشد؟

روستاهای کشور همواره با مسائل مختلفی روبرو بوده‌اند. برای رفع معضلات موجود در روستاها، برنامه‌ریزان طرح‌ها و برنامه‌های مختلفی را با توجه به پشتوانه‌های نظری سودمند نظیر مبحث توسعه پایدار، پیشنهاد می‌نمایند

دو دلیل اصلی این امر عبارتند از: اول عدم آشنایی برنامه‌ریزان از خواسته‌های واقعی روستاییان و دوم عدم آشنایی روستاییان با هدف اصلی طرح‌ها و برنامه‌ها و انتظار آنها بر برآورده شدن منافع شخصی. مورد اخیر یعنی عدم آشنایی روستاییان با هدف اصلی طرح‌ها و برنامه‌ها و انتظار آنها بر برآورده شدن منافع شخصی، می‌تواند به مراتب مسأله سازتر از مورد اول باشد. زیرا در صورت وجود چنین نگرشی (برآورده شدن انتظارات فردی) بهترین برنامه‌ها نیز تحت الشعاع قرار خواهند گرفت و مسلماً اجرای چنین برنامه‌ای با مشکلات عدیده‌ای روبرو خواهد بود. در مقاله حاضر این مورد، بررسی و تجزیه و تحلیل گردیده و چنانچه ملاحظه خواهد شد این طرز تفکر به شدت در منطقه مورد بررسی نیز حاکم می‌باشد. اکثر اعلام نارضایتی‌ها از

مختلف از جمله پیوستن به شهرستان بندرانزلی (یک آبادی) و قرار گرفتن در محدوده بلافصل آبادیهای بزرگتر (دو آبادی) در این گروه بندی در نظر گرفته نشده است و به همین دلیل تعداد ۲۵ آبادی در خوشه های فوق ملاحظه می گردد. با توجه به دسته بندی های انجام شده و در نظر گرفتن فراوانیهای هر خوشه تعداد ۸ آبادی به عنوان جامعه نمونه انتخاب گردیده است که این روستاها شامل روستاهای کوچک محله، سنگاچین، تره گوده، شيله سر، حسن رود، سیاه خاله سر، گلشن و آب کنار می باشد. از خانوارهای روستاهای نمونه تعداد ۱۰۷ خانوار که حدود ۵ درصد از خانوارهای جامعه آماری را تشکیل می داده اند، به عنوان نمونه انتخاب و از طریق تکمیل پرسشنامه اطلاعات مورد نیاز فراهم شده است. در انتخاب خانوارها سعی گردیده است که از روش تمرکز بر گروههای خاص استفاده گردد. به این معنی که با کمک دهیار و شورای روستاهای مورد

مطالعه، گروههای مختلف روستا شناسایی شده و مورد پرسشگری قرار گرفته اند. از آنجا که سنجش میزان رضامندی افراد به طور مستقیم چندان قابل اتکا نبوده است، سعی گردیده که با طرح سوالاتی در ارتباط با سازمانهای مختلف مورد بررسی، نظرات اهالی تجزیه و تحلیل شود. پس از دریافت نظرات جامعه نمونه، به عنوان سوال نهایی این سوال مطرح شده است که در مجموع عملکرد سازمانهای مورد نظر را چگونه ارزیابی می نمایید. با مقایسه جوابهای مختلف ارائه شده، نسبت به نتیجه گیری در مورد نظر روستاییان اقدام شده است. آنچه که در این بین بیش از دریافت نظر اهالی از نحوه عملکرد سازمانها اهمیت داشته، شناسایی علت رضایت و یا عدم رضایت پاسخگویان بوده که هدف اصلی مقاله حاضر را نیز تشکیل داده است.

ناحیه مورد مطالعه و روش تحقیق

بندرانزلی یکی از شهرستانهای تابعه استان گیلان و مرکز آن شهر بندرانزلی است که بین ۴۹ درجه و ۱۲ دقیقه تا ۴۹ درجه و ۳۷ دقیقه طول شرقی و ۳۷ درجه و ۳۴ دقیقه تا ۳۷ درجه و ۲۵ دقیقه عرض شمالی قرار گرفته و از شهرستانهای کناره جنوب دریای خزر می باشد نقشه شماره ۱ موقعیت ناحیه مورد مطالعه را نشان می دهد. این شهرستان از شمال به دریای خزر، از جنوب به شهرستان رشت و صومعه سرا، از شرق به شهرستان رشت و صومعه سرا و از غرب به شهرستان رضوانشهر محدود می گردد. شهرستان بندرانزلی از یک بخش (مرکزی) و دو دهستان به نامهای چهارفریضه ولیچارکی حسن رود تشکیل شده است که شهر بندرانزلی تنها شهر این شهرستان و مرکز آن است (سازمان برنامه بودجه؛ ۱۳۷۷، ۱۷). وسعت این شهرستان حدود ۳۰۴/۷ کیلومتر مربع می باشد (www.mpo-g.ir). یکی از خصوصیات اصلی شهرستان بندرانزلی وجود مرداب انزلی در داخل شهرستان است. محدوده آب تالاب انزلی را می توان در مساحتی بالغ بر ۱۰۰ کیلومتر مربع تصور نمود (اصلاح عربانی؛ ۱۳۷۴، ۳۴۰) که در نیمه غربی این شهرستان توسط آب راهی از میان شهر انزلی به دریای خزر ارتباط می یابد (سازمان نقشه برداری کشور؛ ۱۳۷۰، ۱۱). این بندر به علت ارتباط با کشور شوروی سابق و نزدیکی به نقاط پرجمعیت و مراکز مهم تجاری و صنعتی ایران از اهمیت ویژه ای برخوردار است که ضمن تماس دریایی با بنادر شوروی در ساحل خزر، از طریق کانال ولگا - دن و دریای سیاه با بنادر تجاری و بین المللی کشورهای مختلف اروپایی نیز ارتباط دارد (وحدانی تبار و شیخ الاسلامی؛ ۱۳۶۶، ۱۰۲۹).

داده های تحقیق

۱- ویژگیهای جمعیت روستایی شهرستان

بندرانزلی

یکی از مهمترین مواردی که در هر تحقیق و پژوهش اجتماعی بسیار حائز اهمیت می باشد، مسئله جمعیت و ویژگیهای مربوط به آن است. در واقع نباید جمعیت و شاخصهای آن را از مسائل رشد و توسعه به معنای وسیع کلمه جدا کرد، چون سطح بالای توسعه اقتصادی - اجتماعی معمولاً با کاهش جمعیت همراه است.

به نظر اکثر اقتصاددانان، برنامه ریزان و جمعیت شناسان همبستگی بین توسعه و رشد جمعیت، حاکی از معناداری رابطه دوجانبه ای است که بین متغیرهای آنها وجود دارد. به این معنی که جمعیت تأثیر فراوانی در متغیرهای توسعه دارد و خود نیز متأثر از آنها می شود (آسایش؛ ۱۳۷۹، ۱۲۰). در هر حال، هدف برنامه ریزی منطقه ای و دیگر سطوح برنامه ریزی، بهبود سطح و کیفیت زندگی، افزایش سطح درآمد به ویژه درآمد سرانه، کاهش فقر، بهبود وضعیت اشتغال، آموزش، بهداشت، تغذیه، مسکن و محیط زیست است که همه آنها با جمعیت انسانی در ارتباط است. بنابراین شناخت ویژگیها و خصوصیات جمعیت منطقه و توجه به مسائل اساسی فوق الذکر از اصولی ترین کارهاست. به این ترتیب جمعیت و تحولات آن تأثیر اساسی در تحول اقتصادی و اجتماعی مناطق دارند که بررسی و تحلیل آن در گذشته تا حال و آینده جزء مبانی علم برنامه ریزی منطقه ای محسوب می گردد. پس توجه به عوامل جمعیتی در طرحها و برنامه ها و نقش برنامه ریزی اقتصادی و اجتماعی در

دگرگونی وضعیت جمعیت از اهم ضروریات است (زیاری؛ ۱۳۷۸، ۱۵۴).

یکی از مهمترین مواردی که در هر تحقیق و پژوهش اجتماعی بسیار حائز اهمیت می‌باشد، مسئله جمعیت و ویژگی‌های مربوط به آن است. در واقع نباید جمعیت و شاخص‌های آن را از مسائل رشد و توسعه به معنای وسیع کلمه جدا کرد، چون سطح بالای توسعه اقتصادی - اجتماعی معمولاً با کاهش جمعیت همراه است

اما پس از بررسی‌های به عمل آمده مشخص گردید که روستای ماهروزه عملاً جزو روستای آبکنار بوده و نمی‌توان آن را از آبکنار به طور کامل جدا نمود. در دهه ۸۵-۱۳۷۵ هرچند کاهش جمعیت معتدل گردیده و نرخ رشد روستاها در کل مثبت (۰/۵ درصد) بوده است اما هنوز تعداد ۱۵ روستا دارای نرخ رشد منفی می‌باشند. بیشترین میزان نرخ رشد با ۷ درصد متعلق به روستای لیجارکی حسن رود و کمترین میزان رشد با ۳/۸- درصد متعلق به روستای معاف بوده است.

۲- بررسی عملکرد سازمانهای دولتی از نظر

روستاییان

در این قسمت سعی گردیده سازمانهایی که بیشترین ارتباط را با جامعه روستایی به ویژه در منطقه مورد مطالعه دارند بررسی شود. نظر اهالی در مورد عملکرد جهاد کشاورزی، شیلات، محیط زیست، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی و شرکت‌های تعاونی جويا گردیده که در ذیل به طور مختصر به اظهار نظر اهالی اشاره می‌گردد. همانطور که پیشتر نیز اشاره گردید، در اینجا قصد اصلی نشان دادن نحوه نگرش روستاییان از عملکرد سازمان‌ها و درک آنان از برنامه‌ریزی آنهاست نه عملکرد سازمانهای فوق.

همان‌طور که در جدول شماره ۱ ملاحظه می‌گردد، در بین سازمانها و ادارات فوق‌الذکر شرکت‌های تعاونی دارای بیشترین مقبولیت بوده به نحوی که ۸۳ نفر معادل ۷۷/۶ درصد عملکرد آن را مثبت و ۲۲ نفر معادل ۲۰/۶ درصد منفی ارزیابی نموده‌اند. ۱/۹ درصد نیز هیچ‌گونه نظری درباره عملکرد آن نداشته‌اند. پس از شرکت‌های تعاونی، جهاد

در آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن به عمل آمده در سال ۱۳۸۵ تعداد آبادیهای شهرستان بندرانزلی ۲۸ آبادی می‌باشد که با دوره قبل تفاوتی ندارد، اما در واقع در این سرشماری دو واحد نظامی که در دوره قبل جزء روستاها به حساب آمده بودند، حذف گردیده و به دلیل اضافه شدن دو روستای جفرود پایین و کربلایی مهدی گرده به جمع روستاهای شهرستان بندرانزلی تغییری از لحاظ تعداد به وجود نیامده است. جمعیت روستایی در این سال برابر با ۲۲۴۸۲ نفر بوده است. برای اولین بار روستای آبکنار که در طی دوره‌های گذشته همواره به عنوان پرجمعیتترین روستای بندرانزلی مطرح بوده است جای، خود را به روستای لیجارکی حسن رود داده و این روستا با ۳۲۱۰ نفر به عنوان پرجمعیت‌ترین روستای شهرستان بندرانزلی مطرح می‌باشد. کم جمعیت‌ترین روستای شهرستان نیز روستای اشترکان با ۵۶ خانوار می‌باشد. البته در سرشماری سال ۱۳۸۵ روستای ماهروزه دارای ۲۰ نفر جمعیت می‌باشد که از این لحاظ می‌تواند به عنوان کم جمعیت‌ترین روستای شهرستان مطرح باشد،

جدول شماره ۱: نظر ساکنین روستا در باره عملکرد سازمانهای دولتی

شرکت تعاونی	بنیاد مسکن	محیط زیست	شیلات	جهاد کشاورزی		
۸۳	۳۳	۱۶	۲۷	۶۷	تعداد	مثبت
۷۷/۶	۳۰/۸	۱۵	۲۵/۲	۶۴/۶	درصد	
۲۲	۷۱	۸۸	۶۹	۳۷	تعداد	منفی
۲۰/۶	۶۶/۴	۸۲/۲	۶۴/۵	۳۴/۶	درصد	
۲	۳	۳	۱۱	۳	تعداد	ممتنع
۱/۹	۲/۸	۲/۸	۱۰/۳	۲/۸	درصد	

مأخذ: پرسشگری محلی (تعداد افراد مورد پرسش ۱۰۷ نفر)

از فاصله دهقانان تا بهشت است و غالباً دولت برای دهقانان، به منزله تازیانهای است که علیه آن به کار می‌افتد. تنها دفاع دهقانان تسلیم و رضایت است» (همان؛ ۱۳۰). هرچند مناسبات میان سازمانهای دولتی و روستاییان منطقه مورد مطالعه، هرگز به شدت فوق نیست، ولی نمی‌توان این موضوع را در بررسیهای روستایی نادیده گرفت. در بررسیهای به عمل آمده نیز مشخص گردید که تلقی روستاییان از سازمانها مثبت نمی‌باشد و هرگز رضایت قطعی وجود نداشته است و در تمام موارد اگر رضایتی بوده، به صورت نسبی و در مقایسه با سازمانهای دیگر اعلام می‌کرده‌اند و این امر بررسیهای آسیب شناسانه جدی‌تری را می‌طلبد. اما مهمترین دلیلی که در اکثر اظهار نظرها لمس گردیده است، عدم رضایت ناشی از عدم ارضای خواسته‌های شخصی افراد بوده است و اگر نیز ابراز رضایتی بوده در همین راستا صورت گرفته است. در برخی از موارد نیز که برخی از افراد هیچگونه موضع صریحی در ارتباط با سازمانها نداشته‌اند، اما در بیان خود بدون ارائه هیچگونه دلیل خاصی، در مجموع از

کشاورزی با ۶۴/۶ درصد رأی مثبت، ۳۴/۶ درصد رأی منفی و ۲/۸ درصد نظر ممتنع در مرتبه دوم قرار دارد. شیلات و بنیاد مسکن به ترتیب با ۲۵/۲ و ۳۰/۸ درصد رأی مثبت، ۶۴/۵ و ۶۶/۴ درصد رأی منفی و ۱۰/۳ و ۲/۸ رأی ممتنع در مراتب بعدی قرار دارند. اما کمترین میزان رضایت و مقبولیت متعلق به محیط زیست بوده که ۱۵ درصد عملکرد آن را مثبت و ۸۲/۲ درصد منفی ارزیابی کرده و ۲/۸ درصد نظری در این خصوص نداشته‌اند.

تجزیه و تحلیل

یکی از مواردی که همواره در طول انجام مطالعه، بدون استثنا، از طرف روستاییان مطرح می‌شده، نحوه برخورد دولت و سازمانهای دولتی با مسائل آنان بوده است. شاید بتوان گفت که بدگمانی روستاییان به دولت در سطح جهان به امری تاریخی است و به طور کل «دهقانان نسبت به دولت بدگمان و بدبین هستند» (ازکیا؛ ۱۳۰، ۱۳۸۴)، این امر تا بدان حد جدی است که لوی^۳ می‌نویسد: «فاصله میان دهقانان از دولت به مراتب بیش

نحوه عملکرد سازمانها انتقاد می نمودند که خود مبین همان بدبینی ذاتی موجود در روستاها می تواند باشد. وجود چنین پیش زمینه ای در فکر اهالی می تواند در مواردی که مشکل خاصی در راستای وظایف سازمانها به وجود می آید، به شکل شدیدی بروز نموده و مشکل آفرین گردد.

روستاهاى مورد مطالعه دارای معیشت متفاوتی می باشند و اهالی آن براساس نوع ارتباطی که با سازمانهای دولتی دارند، سطوح متفاوتی از رضایت و یا نارضایتی را از خود بروز داده اند. این مسأله زمانی که روستایی در مورد خاصی با مشکل حادی روبرو می گردد، جدی تر می شود. برای نمونه دو روستای تربه گوده و سنگاچین جزو روستاهایی بوده اند که از طریق زراعت و صیادی روزگار می گذرانند. حدود سال ۱۳۸۰ زمینهای کشاورزی روستاییان به دلیل بالا آمدن آب دریای خزر، به زیر آب رفته است و عملاً این روستاها از دسته روستاهای زراعی خارج شده و تنها به وسیله صیادی روزگار می گذرانند و این واقعه باعث نارضایتی شدید اهالی از جهاد کشاورزی گردیده و این سازمان را به اهمال در انجام وظایف خود متهم می نمایند. زیرا اهالی این روستا عدم لایروبی به موقع رودخانه را علت اصلی بروز این واقعه دانسته و معتقدند که اگر جهاد کشاورزی به موقع نسبت به لایروبی آن اقدام می نمود هرگز این مشکل به وجود نمی آمد. در حالیکه برخی از افرادی که فقط در این روستاها ساکن بوده و اراضی کشاورزی آنان در روستاهای اطراف قرار داشته است، گویی هیچ اطلاعی از حادثه فوق نداشته و رضایت خود را از عملکرد جهاد کشاورزی اعلام داشته اند. همچنین سایر روستاها به واسطه عدم بروز مشکلاتی از این دست، از همکاری جهاد در زمینه

پروژه های کشاورزی و سرکشیهای مستمر آن نسبت به سازمانهای دیگر ابراز رضایت می کنند. اما در بین گروه اخیر نیز اظهار نظرهای طیف وسیعی را در بر دارد. به عنوان مثال یکی از برنامه های جهاد کشاورزی در سطح منطقه یکپارچه سازی اراضی کشاورزی بوده است. این امر در مورد کسانی که از اراضی وسیعی برخوردار می باشند، بسیار مورد استقبال قرار گرفته و یکی از مهمترین جنبه های مثبت عملکرد جهاد کشاورزی به حساب می آمده است. چرا که اراضی وسیع این افراد این امکان را به آنها می دهد که بدون ایجاد مشکل در زمینه مالکیت یکپارچه سازی اراضی را انجام داده و از مزایای آن بهره مند گردند. زیرا معمولاً خود، مالک کل اراضی یکپارچه شده می باشند. افرادی که از سطح کمتری از اراضی برخوردار بوده اند، به شدت نسبت به این برنامه انتقاد داشته اند. زیرا از نظر آنان با یکپارچه شدن اراضی، مشکل جدیدی به نام درگیری با سایر مالکان در اراضی یکپارچه شده مطرح می گردد. از این رو این برنامه سازمان جهاد را به نوعی بی ارزش کردن حق مالکیت افراد قلمداد نموده اند و این در حالی است که همگی از مزایای این برنامه آگاهی داشته اند.

مورد دیگر روستاهایی هستند که در محدوده بلافصل ساحل واقع گردیده و اهالی آن به صیادی مشغول می باشند. این روستاها اکثراً از نحوه عملکرد شیلات و مشکلاتی که این سازمان در برابر صید آزادانه آنها ایجاد می کند، گله مند می باشند. تقریباً همگی این افراد از دلیل برخی ممنوعیت های اعلام شده آگاهی داشته اند، اما انتظار انتفاع بیشتر از منبع درآمدی به نام دریا، مانع از پذیرش برنامه های زمانبندی اعلام شده از سوی شیلات می گردد. اما در

مانند مسکونی یا تجاری قرار گرفته یا ایجاد یک راه منجر به افزایش قیمت و اهمیت یک بخش از روستا گردیده، افراد رضایت کامل خود را معمولاً بدون توجه به اصل طرح و نوع نگاه کلی آن به توسعه روستا، اعلام نموده اند و خواستار اجرای هرچه سریع تر آن بوده اند. اما وقتی صحبت از کاربری های عمومی نظیر فضای سبز، ایجاد فضای عام المنفعه نظیر ورزشی، درمانی و امثال آنها به میان می آید و یا ایجاد راه منجر به تخریب برخی منازل گردیده و یا قسمت اعظم زمینی را در بر بگیرد، صاحبان اراضی ابراز نارضایتی نموده و خواستار تغییر کاربری و تجدید نظر می باشند. جالب توجه اینکه، خود این افراد جهت حل مشکل، پیشنهاد تغییر محل کاربری عمومی را داشته که معمولاً زمینهای اطراف اراضی خود را مدنظر دارند تا هم زمین خود را حفظ نمایند و هم از مزایای ایجاد واحدهای عمومی در نزدیکی ملک خود بهره مند گردند. از آنجا که تحقق طرح به گذشت افراد نسبت به قسمتی از زمین و ملکشان مربوط می گردد، با گذشت سالها از افق طرح، عملاً صورت تحقق نیافته و افراد بدون درک توجه به یکی از دلایل اصلی عدم تحقق (یعنی عدم همکاری خود) باز هم سازمان مذکور را مقصر می دانند و در نتیجه از میزان محبوبیت این سازمان در بین روستاهای مورد مطالعه کاسته شده است و این درحالی است که ارائه بسیاری از خدماتی که در حال حاضر در روستاها موجود می باشد، منوط به ارائه طرح هادی روستایی از سوی بنیاد مسکن می باشد و بسیاری از افراد از این موضوع هیچ اطلاعی نداشته و حتی پس از ارائه خدمات نیز ندارند و همواره اظهار نارضایتی می نمایند. از طرف دیگر روستاییانی که از وام مسکن

مقابل اهالی روستاهایی نظیر آبکنار و شیله سر که در محدوده تالاب انزلی قرار گرفته اند، به دلیل تلاشی که شیلات در ایجاد استخرهای دو منظوره و رها سازی بچه ماهی به طور رایگان انجام داده، اظهار رضایت می نمایند. البته باز هم ذکر این نکته ضروری است که ابراز رضایتها همواره به صورت نسبی بوده است. یعنی اکثراً در مقایسه با سایر سازمانها مطرح می شده است.

روستاییانی که از وام مسکن بنیاد مسکن جهت خانه سازی استفاده نموده اند از این سازمان رضایت داشته اند، هرچند که در بین همین افراد نیز به علت اینکه وام با توجه به اتمام هر مرحله از ساخت به آنان تعلق می گیرد انتقاد وجود داشته است

در مورد بنیاد مسکن، مسأله نیاز به بررسی عمیق تری دارد. این سازمان با متولی گری تهیه طرح هادی روستایی نقش و حضور بسیار پررنگ تری در روستاها دارد. اما به نظر می رسد قرار گرفتن آن در مرتبه چهارم رضایت حاکی از درگیری این سازمان با مشکلات حادثتری در این زمینه است. در بررسی میدانی به عمل آمده، آنچه در این زمینه بسیار پررنگ جلوه می نماید، درگیری آن با موضوع مالکیت است. اصولاً در روستاها در زمینه مشارکت انسانی مشکل چندانی وجود ندارد، اما وقتی پای گذشت از اراضی و املاک شخصی در جهت عمران و آبادی هرچه بیشتر و ایجاد خدمات عمومی مورد نیاز روستا به ویژه در مناطقی نظیر شمال که زمین از ارزش فراوانی نیز برخوردار است، به میان می آید، همه چیز عوض شده و رنگ و بوی دیگری به خود می گیرد. در بررسی های میدانی هر جا که اراضی افراد در پیشنهادات سودآور و یا حداقل بدون ضرر

بنیاد مسکن جهت خانه سازی استفاده نموده‌اند از این سازمان رضایت داشته‌اند، هرچند که در بین همین افراد نیز به علت اینکه وام با توجه به اتمام هر مرحله از ساخت به آنان تعلق می‌گیرد انتقاد وجود داشته است و یا تجویز نوع مصالح و سختگیری در نحوه ساخت از سوی بنیاد مسکن را در حکم سنگ اندازی در جهت استفاده بهینه از وام دریافتی تلقی می‌نمایند.

تعاونی‌ها از دیگر مواردی هستند که مورد بررسی قرار گرفته‌اند. بنابر پرسشگری انجام شده مشخص گردید که تعاونی‌ها دارای بیشترین مقبولیت در بین مردم بوده‌اند که علت اصلی آن نیز مردمی‌تر بودن آن واحساس نزدیکی است که روستاییان به آن داشته‌اند.

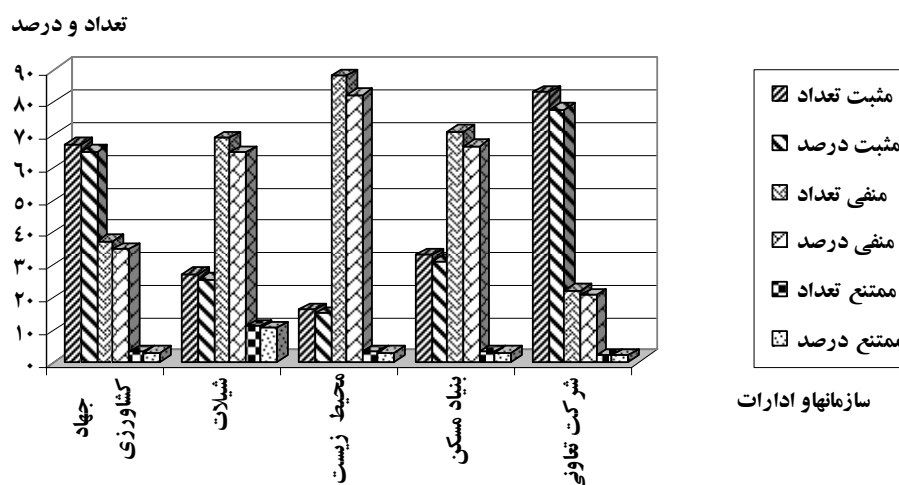
تعاونی‌ها از دیگر مواردی هستند که مورد بررسی قرار گرفته‌اند. بنابر پرسشگری انجام شده مشخص گردید که تعاونی‌ها دارای بیشترین مقبولیت در بین مردم بوده‌اند که علت اصلی آن نیز مردمی‌تر بودن آن واحساس نزدیکی است که روستاییان به آن داشته‌اند. از آنجا که تعاونی‌ها کمترین میزان باید و نبایدها را پیش پای روستاییان می‌گذارند و در بیشتر موارد صرفاً جنبه خدمات دهی دارند، بیشترین مقبولیت را دارا می‌باشند. زیرا در ازای ارائه خدمات کمترین میزان مشارکت را مطالبه می‌نمایند. تنها مورد نارضایتی اعلام شده از سوی روستاییان از این نظر بوده که افرادی که در رؤس تعاونی‌ها قرار دارند، نزدیکان و خویشاوندان خود را در زمینه ارائه کالاها در اولویت قرار می‌دهند.

سازمان محیط زیست در بین سایر سازمانها از کمترین محبوبیت برخوردار بوده است. بر این سازمان به دلیل وظایف خاصی که دارا می‌باشد، بیشترین

انتقادهای وارد شده است. در مورد تعاونی‌ها گفته شد که چون کمترین میزان باید و نبایدها را داشته و خدمات‌دهی آن نیز بدون معضلات خاصی از جمله درخواست مشارکت از روستاییان است، از بیشترین مقبولیت برخوردار می‌باشد. اما در مورد محیط زیست موضوع کاملاً برعکس جلوه می‌کند. زیرا این سازمان بیشترین باید و نبایدها را از نظر روستاییان اعمال می‌نماید و در عوض هیچگونه خدمات ملموسی را ارائه نمی‌دهد. این مسئله باعث گردیده که معمولاً در نظر اهالی به عنوان ارگانی که بیشترین درگیری را ایجاد می‌نماید، مطرح باشد. در اینجاست که عدم آشنایی روستاییان و یا شاید عدم علاقه آنان به آشنایی با مفاهیم توسعه پایدار کاملاً خود نمایی می‌کند. چرا که قوانین و مقررات و باید و نبایدهای سازمان محیط زیست، چیزی جز برآیند مطالعات عمیق کارشناسان در جهت حفظ ارزشهای محیط روستا نیست، ولی چون عملکرد آن نمودی بارز در جهت تأمین منافع افراد نداشته و از طرفی چون فقط قید و بندهای مقررات آن به چشم می‌آید، کمترین میزان مقبولیت را کسب نموده است.

سازمان محیط زیست در بین سایر سازمانها از کمترین محبوبیت برخوردار بوده است. بر این سازمان به دلیل وظایف خاصی که دارا می‌باشد، بیشترین انتقادهای وارد شده است

نظرات ساکنین روستاها در مورد عملکرد سازمانها در نمودار شماره ۱ نشان داده شده است. همانطور که ملاحظه می‌گردد بیشترین میزان رضایت

متعلق به تعاونی‌ها و کمترین آن را نیز سازمان محیط زیست دارا بوده است.

نتیجه

برنامه‌ریزی برای جامعه انسانی از آن جهت که با سلايق و خواسته‌های متفاوت انسان درگیر است، یکی از مشکل‌ترین امور به حساب می‌آید. سهولت و سختی برنامه‌ریزی با میزان آگاهی و اطلاع افراد همبستگی و ارتباط بسیار زیادی دارد. گذشته از میزان تبجر کارشناسان در ارائه راه‌های دارای حداقل تنش، آنچه حائز اهمیت است، شناختی است که جامعه مورد برنامه‌ریزی از دلایل و اهداف آن دارند. در جامعه مورد مطالعه، رضایت و عدم رضایت بیش از آنکه در ارتباط با میزان صحت برنامه‌ها باشد و ارائه نظرات به جای اینکه در جهت ارتقای طرح‌ها و برنامه‌ها قرار گیرد، اکثراً در راستای تحقق خواسته‌ها و منافع شخصی بوده و این نگرش، خطرناک و مانع توسعه خواهد بود. این

برنامه‌ریزی برای جامعه انسانی از آن جهت که با سلايق و خواسته‌های متفاوت انسان درگیر است، یکی از مشکل‌ترین امور به حساب می‌آید. سهولت و سختی برنامه‌ریزی با میزان آگاهی و اطلاع افراد همبستگی و ارتباط بسیار زیادی دارد

امر خود صحت برنامه‌ریزی را زیر سوال خواهد برد، چرا که به دلیل فوق‌افراد سعی خواهند نمود پیشنهاداتی را ارائه نمایند که نفع و سعادت شخصی خودشان در آن دخیل است نه سعادت روستا. از این رو گاه موجبات گمراهی برنامه‌ریزان که سعی در جلب مشارکت روستاییان دارند را فراهم خواهند نمود. در اینجا هدف تبرئه طرح‌ها و برنامه‌های تهیه شده توسط سازمانها نیست و مسلم است که همه آنها کم و بیش اشکالاتی دارند و این امر خود موضوع بررسی عمیق‌تری را تشکیل می‌دهد، بلکه هدف

اصلی در مقاله حاضر کنکاش در نگاه روستائیان در زمینه علت نارضایتی آنها بوده است. درصد بسیار زیادی از ابراز رضایت و عدم رضایت مطرح شده، در نتیجه تفکرات نفع گرایانه بوده و اکثراً جنبه خصوصی می یابد. این ضعف برطرف نمی شود مگر با برنامه ریزی دقیق و پایه ای و البته طولانی مدت در زمینه آموزش روستائیان. برنامه های آموزشی و ترویجی صرفاً با برخی تبلیغات زودگذر و سطحی نظیر برخی برنامه های تلویزیونی و یا انتشار بروشورهایی که بیشتر جنبه رفع مسئولیت را دارد، کارساز نخواهد بود، بلکه می بایست با صبر و حوصله و به کارگیری افراد خبره در زمینه آموزش و القای اهداف برنامه ها و نشان دادن دورنمای اجرای صحیح آنها روستائیان را مشتاق به همکاری هرچه بیشتر در راستای تحقق آن نمایند.

مسلم است که تغییر تفکر و نگرش روستائیان هدفی نیست که به صورت خود جوش ایجاد شود بلکه نیاز به برنامه ریزی در سطح کلان و صرف وقت زیادی دارد تا آرام آرام زمینه آشنایی هرچه بیشتر آنان با مفاهیم توسعه پایدار فراهم گردد

مسلم است که تغییر تفکر و نگرش روستائیان هدفی نیست که به صورت خود جوش ایجاد شود بلکه نیاز به برنامه ریزی در سطح کلان و صرف وقت زیادی دارد تا آرام آرام زمینه آشنایی هرچه بیشتر آنان با مفاهیم توسعه پایدار فراهم گردد. البته در پایان قابل ذکر است که توسعه پایدار تامین نیازهای نسل فعلی با عنایت به عدم کاهش توانایی نسل آینده در رفع نیازهایشان می باشد. اما در برخی از موارد دیده می شود که گویی برنامه ریزان و طراحان همه چیز را فدای نسل آینده

می نمایند و قسمت اول تعریف توسعه پایدار یعنی تامین نیازهای فعلی افراد را نادیده می گیرند، غافل از اینکه بخشی از آیندگان جمعیت حاضر روستاها را تشکیل می دهند و این چالشی جدید در به کار گیری مفهوم توسعه پایدار را می تواند به وجود بیاورد. بنابراین فراموش نشود که همانطور که باید تلاش نمود تا نگاه سطحی روستائیان به دیدی عمیق بدل شود، می بایست برنامه ریزانی را به خدمت گرفت که خود دیدی عمیق نسبت به مسائل و مشکلات حاصل از پیشنهادهای خود داشته و در تهیه برنامه های با حداقل تنش و تضییع حق و حقوق افراد تبحر دارند. توقع وجود جامعه ای منفعل در برنامه ریزی که هرگونه تغییری را بپذیرند، توقعی نابجاست، چه در این صورت نیز به دلیل عدم وجود هیچگونه اهرم فشار در مقابل برنامه ریزی، از میزان دغدغه مسئولان کاسته شده و چندان توجهی به نتیجه نظرات و پیشنهادات خود نخواهند داشت.

پی نوشت

۱- اطلاعات اخذ شده از جهاد کشاورزی شهرستان

بندرانزلی

۲- سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵،

سایت مرکز آمار ایران

3- Levi

- آمارنامه استان گیلان (سالهای ۱۳۶۲ تا ۱۳۶۸)؛ سازمان برنامه و بودجه استان گیلان، ۱۳۶۸.
- آسایش، حسین؛ اصول و روشهای برنامه ریزی ناحیه‌ای؛ تهران: دانشگاه پیام نور، ۱۳۷۹.
- آسایش، حسین؛ اصول و روشهای برنامه ریزی روستایی؛ تهران: دانشگاه پیام نور، چاپ دوم، ۱۳۷۶.
- ازکیا، مصطفی؛ مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی توسعه روستایی؛ تهران: اطلاعات، ۱۳۸۴.
- اصلاح عربانی، ابراهیم؛ کتاب گیلان؛ تهران: گروه پژوهشگران ایران، ۱۳۷۴.
- حسینی ابری، سید حسن؛ «طرح‌های هادی و پایداری روستایی»؛ مجموعه مقالات همایش پژوهشها و قابلیت‌های علم جغرافیا در عرصه سازندگی، ۱۳۷۸.
- زیاری، کرامت ا...؛ اصول و روشهای برنامه‌ریزی منطقه‌ای؛ یزد: دانشگاه یزد، ۱۳۷۸.
- سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ - فرهنگ جغرافیایی روستاهای کشور، شهرستان بندرانزلی؛ تهران: سازمان نقشه برداری کشور، چاپ اول، ۱۳۷۰.
- فرهنگ جغرافیایی شهرستان بندرانزلی؛ تهران: وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، ۱۳۷۷.
- طالب، مهدی؛ مدیریت روستایی در ایران، تهران: دانشگاه تهران، چاپ چهارم، ۱۳۷۹.
- وحدانی تبار، حسن و شیخ الاسلامی، وحید؛ جغرافیای کامل ایران؛ تهران: شرکت چاپ و نشر ایران، ۱۳۶۶.

- www.mpo-g.ir